

FIG. 1

El moble clàssic xinès

Per parlar del moble de la Xina cal endinsar-se en el món de les dinasties i emperadors i anar descobrint com aquest mobiliari estava condicionat per la vida social i els seus costums. Amb tot, la història ha definit els temps de la dinastia Ming (1364-1644) i principis de la dinastia Qing (1616-1911) com l'edat d'or del moble xinès, període en el que es dona un estil de vida molt sofisticat acompanyat de gran diversitat d'objectes de luxe, elaborats amb tècniques molt complexes, riques decoracions i formes exquisides i refinades.

Text: Montserrat Palau Matas, historiadora de l'art

Un breu pas per la història del país, remarcant els moments d'especial rellevància que han estat punts d'inflexió en l'evolució del moble a la Xina, pot ajudar a entendre aquesta realitat complexa. Per sort, també es coneixen algunes fonts escrites que tracten sobre l'art del mobiliari des d'un vessant teòric. A més, es conserva una gran quantitat de pintures de l'època que, com a occident amb el moble medieval, han facilitat moltíssima informació sobre el mobiliari (fig.1). La combinació dels materials emprats, la tècnica dels artesans i les formes del moble clàssic xinès permeten qualificar el mobiliari com a excepcional. El coneixement de tots aquests elements acota i mostra una part de l'extensa i singular història del moble en aquest país.

Breu recorregut històric

A l'antiguitat, el mobiliari es reduïa pràcticament a estores de cistelleria però, a partir del canvi en l'organització governamental i social de les dinasties imperials, es van incorporar nous costums entre els quals la manera de seure. Es va passar de seure a la gatzoneta, fet que s'ha mantingut més de 2000 anys, a seure amb les cames estira-

des al s. III, fent necessaris mobles adaptats a les noves maneres de fer, com els reposabraços col·locats a sobre de l'estora. Més endavant, entre el s. III i el s. VI es va introduir el tamboret plegable que traduït del xinès significa literalment "seient bàrbar" i que va repercutir notablement en la posterior evolució del seient.

L'origen del seient alt, tal i com s'entén a dia d'avui, és incert. Es desconeix quan es va passar exactament de seure de genolls a terra a fer-ho en cadires altes, tampoc se sap quines van ser les raons per les quals va succeir aquest canvi i per influència de qui -hi ha la hipòtesi de les representacions de Buda assegut en una plataforma elevada com a origen del seient alt-. El que sí és segur és que al voltant de l'any 1000 ja hi havia cadires altes perquè va canviar la manera de seure i que aquesta innovació va comportar l'aparició d'un mobiliari adaptat a la nova alçada. Cal dir, però, que seure en estores amb les cames creuades o a la gatzoneta va seguir sent pràctica habitual en ambients íntims i que els seients alts es trobaven en contextos més formals.

Fins a la dinastia Tang (618-907) el mobiliari era doncs molt senzill,

FIG. 2

FIG. 3

pràcticament reduït als elements auxiliars esmentats, però a partir d'aquest moment va entrar en una nova fase més moderna provocada per l'aparició del seient alt i es van establir les bases del que va acabar sent el moble clàssic. A la dinastia Song del Nord (960-1127) l'ús dels tamborets i les cadires altes es va generalitzar i a la dinastia Song del Sud (1127-1279) es varen fixar definitivament les tipologies de mobiliari que a les dinasties Ming i Qing esdevindria el moble clàssic xinès.

Després de 100 anys d'ocupació mongol, en els que la Xina va quedar destrossada, es va fundar la dinastia Ming (1364-1644) que va reconstruir el país ràpidament i va portar l'Imperi al més alt nivell de refinament de tota la història imperial xinesa. L'emperador Yongle (1402-1424) (fig. 2) va obrir nous horitzons en tots els àmbits (diplomàtics, públics, culturals, comercials, etc.); va traslladar la cort de Nanjing a Beijing el 1419, on es va desenvolupar una societat urbana amb noves necessitats; va edificar el Palau Imperial, que s'havia de dotar de mobiliari, creant un nou estil monumental i delicat, utilitzant materials preciosos i ornamentacions superbes amb motius decoratius exclusius per a l'emperador com els dragons i les laques vermelles. Cal tenir present que el moble va arribar en aquest moment al summum de sofisticació i complexitat perquè d'una banda havia rebut l'herència dels Song quant a tipologies de

mobiliari, i de l'altra els canvis socioeconòmics a la Xina i l'obertura de les fronteres varen permetre la importació de fustes exòtiques del sud-est asiàtic modificant els gustos i les modes.

A la darrera etapa de la dinastia Qing (1619-1911), el país es trobava en un moment de decadència i Europa va arribar a la Xina. El món occidental va penetrar amb l'estètica del barroc i del rococó pervertint les formes clàssiques de l'art del mobiliari i abandonant l'estil elegant i exquisit que fins llavors havia estat exigència en la pràctica de l'ebenisteria.

Fons per a l'estudi del moble xinès

Tot i que la primera referència escrita al moble a la Xina és l'*Il·lustracions de taules de banquet*, del 1194, un recull d'instruccions de com disposar les taules per a convidats, no és fins a la dinastia Ming que es dona el substrat cultural adient per a teoritzar sobre mobiliari i apareixen escrits sobre la matèria. Un dels textos més influents és *El clàssic de Lu Ban i el mirall de l'artesà*, una reflexió sobre el treball de la fusta en arquitectura i l'art de la fusteria, on el terme "clàssic" fa referència als valors que l'artista ha de mantenir quan elabora un objecte per no perdre la tradició. *Temes diversos* de Wang Shixing dedica bona part de l'escrit al mobiliari i assenyalava la ciutat de Suzhou com el gran centre d'ebenisteria a la Xina per l'alt nivell d'artesans que

hi treballen, que apliquen els antics mètodes de fabricació de mobles a les noves fustes exòtiques. Cal posar en relleu el *Tractat sobre les coses supèrflues* de Wen Zhenzheng, de 1620, perquè descriu la manera de viure de les classes més riques de la dinastia Ming tardana fent referències al gust i a les fustes exòtiques, així com descripcions de mobiliari; proposa vint possibles escenaris indicant els objectes adequats per tal de seguir les pautes de l'elegància i del bon estil; l'autor defensa que el moble ha de ser simple i funcional i atorga valor a "l'antic" com a tradició a seguir per sobre del "modern". Finalment s'ha d'esmentar *Notes atzaroses sobre el temps d'oci* de Li Yu, escrit el 1671, perquè facilita informació sobre la relació entre client i artesà.

Hi ha altres fonts escrites que permeten l'estudi del moble a la Xina, entre les quals cròniques de l'època, textos literaris, alguns inventaris i literatura fantàstica il·lustrada. A més existeixen altres fonts no escrites, com pintures de l'època que des del s. XIII mostren el mobiliari en el seu context social o maquetes de mobiliari trobades en excavacions arqueològiques.

Materials i tècnica

Al llarg de la història, a la Xina s'utilitzava la fusta local per a l'elaboració de mobles, entre les quals hi ha roure, om, faig, auro, noguera, pomera, avet, morera, pi, perer o sàndal, variant segons la zona geogràfica i l'accessibilitat. En les zones més pobres s'utilitzava el bambú, que encara avui en dia té un ús molt extens.

Tot i que a l'època Tang ja es coneixien les fustes exòtiques de manera minoritària, com el *huali* o el *zitan*, és a la dinastia Ming quan gràcies al comerç a través del riu Yang-tsé, importantíssima via de comunicació, que arriben les fustes dures del sud-est asiàtic que permeten desenvolupar tècniques de construcció molt sofisticades. S'aconsegueixen juntes insospitades gràcies a la combinació de la tradició en la manufactura de mobles, l'experiència i la tècnica dels

artesans i l'existència d'eines específiques per a l'ebenisteria (serres, trepants, destrals, gúbies, cisells, llimes, mesuradors,...). L'aparició de la fusta dura al mobiliari xinès va permetre fabricar qualsevol tipus de junta sense utilitzar cap clau metàl·lic ni pràcticament cola, amb el resultat d'una junta perfecta i de formes sorprenents.

Fins aleshores l'acabat del moble de luxe era amb laca però aquesta combinació de materials excepcionals, tècnica avançada i tradició que es va donar a partir dels Ming, va propiciar que els gustos de la població canviessin i es van posar en valor la textura natural, la forma i el llustre de la fusta, que dotaven al moble d'una qualitat molt superior a qualsevol acabat.

Entre les fustes dures hi ha el *huanghuali*, el *zitan*, el *tieli*, el *jichi* i el banús. Totes elles són fustes d'excel·lent qualitat provinents del sud-est asiàtic que destaquen per la seva textura, duresa i tonalitat. En general es tracta d'arbres de creixement molt lent i és rar trobar mobles de grans dimensions d'una sola peça.

FIG. 6

Els mobles realitzats amb aquests materials eren, econòmicament, inassequibles per a la població en general i per tant, normalment, es tracta de mobiliari imperial i d'alts dignataris del país. També s'utilitzava la fusta que prové dels nodes o les arrels dels arbres, que tenia un efecte únic per la seva textura, aplicada normalment en decoració o per a petits mobles auxiliars.

Entre les fustes toves, molt més econòmiques, destaca l'ús del faig, i del *zuo*, amb les que es copiaven els models fets amb fustes dures com el *huali*; del cedre, més tou, per a fer armaris, prestatgeries i ornaments; de l'om, utilitzat per mobiliari popular; de la teca, per a paviments; del xiprer o de la càmfora, per a mobles d'emmagatzematge com arques o armaris.

Origen de les formes del mobiliari clàssic

El mobiliari clàssic xinès té la seva base en dues formes determinades. El seu origen és diferent i es mantenen des de la seva aparició al llarg de

FIG. 4

FIG. 5

FIG. 7

Imatge sota llicència Creative Commons, autoria: Gisling.

tota la història del moble a la Xina fins a la segona meitat de la dinastia Qing quan s'abandonen els principis clàssics i l'art del moble entra en un període de decadència. Tant l'una com l'altra s'apliquen a diverses tipologies i, per tant, es troben taules, cadires i armaris amb les dues formes bàsiques.

La primera i més antiga prové de l'arquitectura de fusta (fig. 3). Ja a la dinastia Shang (1600-1046 aC.) les construccions es feien amb quatre pilars de fusta relligats amb bigues que, per tal d'assegurar l'estabilitat, s'inclinaven cap a l'interior a la part superior amb el resultat d'una base més ampla que el sostre. Com els edificis, els mobles també tenien en la fusta el seu material bàsic de construcció i a la dinastia Song del Nord (960-1127) ja es troben taules altes amb les potes més separades a la base que a la part superior reforçades amb travessers.

La segona forma bàsica (fig. 4) és una modalitat posterior que s'inspira en les bases d'adoració budistes de forma cúbica en les que els suports verticals són perpendiculars als horitzontals, formant angles rectes, amb pilars a cadascun dels angles i una superfície recolzada a sobre. Inicialment hi ha suports verticals entre els pilars però a mida que es va perfeccionant la tècnica, aquests desapareixen i acaba sent una estructura cúbica amb travessers baixos sense suports intermitjos.

Singularitats del mobiliari clàssic

A la Xina imperial es dona una cultura de palau diferent de la cultura popular, però en l'art del mobiliari hi ha un rerefons vernacular del qual el

mobiliari imperial es volia allunyar i, per aconseguir-ho, va fer un gran esforç per canviar d'estil utilitzant materials preciosos i cars i adoptant un estil imponent i monumental.

Existia una categoria social, la dels oficials erudits, l'elit millor formada de la societat, a qui s'encarregava el govern del país, assessorant i influïnt l'emperador, que també era considerat un erudit. Des de la dinastia Song, aquests erudits varen intervenir en el disseny de mobiliari atorgant a aquesta disciplina l'excel·lència lligada al seu càrrec i aplicant la regla d'or d'estil elegant, senzill i pràctic.

Paral·lelament es va crear un cos de funcionaris d'alt nivell que periòdicament era traslladat a diferents destinacions per tal d'evitar corrupcions i controlar, en definitiva, el país. Expressament per a ells es va dissenyar un mobiliari plegable i fàcilment desmuntable que va donar com a resultat un moble intel·ligent, tècnic i pràctic, gràcies a les tècniques d'assemblatge, sense claus ni cola, la numeració de les peces i l'ús de frontisses.

Pel que fa al mobiliari popular, a les cases de la Xina hi havia una peça de personalitat única per al moble xinès, el *kang*. Originària del Nord de la Xina, és una plataforma feta de maons i fusta, construïda dins d'una habitació, que s'escalfa a la part inferior i on es desenvolupa gran part de la vida privada: durant el dia s'utilitza com a seient i a la nit s'hi dorm. Els *kangs* tenen un mobiliari específic de dimensions reduïdes que se situa a sobre d'aquesta estructura, entre els quals hi ha reposabraços, tauletes petites i baixes i armaris petits.

Principals tipologies del moble clàssic

Dins del moble clàssic xinès hi ha una gran varietat de mobles, que classificats per la seva funció, es poden agrupar en seients, llits, taules, mobles d'emmagatzematge i altres models. Alguns d'ells destaquen per les seves característiques particulars que els fan únics.

Seients

Quant als seients, cal tenir present que quan es va desenvolupar aquest mobiliari a l'època Ming, la majoria de la població mai es va assegurar en una cadira alta ja que durant molts anys fou símbol de poder i autoritat. Convidar a seure algú era un important gest social i fer seure els convidats en una cadira en comptes del tamboret més usual, era un signe de respecte. Fins i tot entre l'elit, les dones, amb un paper subordinat al món masculí, seien en tamborets i no en cadires.

Entre els tamborets cal fer referència al plegable en tisora, amb els peus creuats i el seient de cuir, roba o reixeta de vimet; sembla que tenia el seu origen en els seients bàrbars, molt antics, que es devien utilitzar en viatges i perduren a la Xina durant més de mil anys amb la mateixa forma de base dels vuit bastons.

La "cadira de llanterna" (fig. 5), anomenada així perquè recordava un antic model de cadira amb respallier alt des del que penjava una llanterna de bambú, era un model molt freqüent a l'època Ming.

Les cadires de braços, com les cadires, podien tenir respalliers alts o baixos, aquestes darreres, normalment, d'ús femení. Moltes vegades es trobaven en parelles, seguint l'ideal de simetria que es pretenia en la disposició del mobiliari de les habitacions xineses, però als estudis masculins era possible trobar-ne quatre i les il·lustracions de l'època que es coneixen mostren múltiples disposicions. S'utilitzaven com a cadires de meditació, de taula, per a rebre convidats i d'escriptoris.

La cadira de braços i respallier circular en forma de ferradura en el que una sola peça baixa des del respallier cap als costats formant els braços va perdurar al llarg del temps ja que era un dels seients predilectes

dels membres de les elits del govern i ocupaven els llocs d'honor. S'han trobat en representacions pictòriques, disposades en els llocs preeminentes que ocupaven els personatges més importants. Varen ser utilitzats també com a seients de magistrats.

El seient plegable amb respall i reposabraços (fig. 6), que seguia la mateixa estructura del tamboret plegable al qual s'afegia un respall i un reposabraços que podia ser recte o circular, va aparèixer durant la dinastia mongol dels Yuan (1279-1368) i va perdurar al llarg del temps esdevenint un dels mobles més característics del mobiliari xinès. A l'època Ming se'n varen realitzar tant amb fustes dures com lacades i va disposar de gran consideració per les seves connotacions d'antiguitat. Es va utilitzar molt per la seva facilitat de transport, tant en viatges com a les cases on també es podien trobar en parelles.

Els trons eren seients que solament utilitzava l'emperador. Acostumaven a ser molt recarregats en les seves decoracions, ja sigui amb incrustacions o tallats.

Llits

Quant als llits, cal destacar el canapè i el llit. Ambdós tenien antecedents antics i existien anteriorment a

FIG. 8

FIG. 9

FIG. 10

FIG. 11

l'aparició dels seients alts. Els escriptors de l'època Ming varen dedicar-hi molta literatura i varen facilitar informació extensa sobre l'ús, la tècnica, l'origen i la decoració d'aquest moble que tenia un paper predominant en els apartaments privats.

Els llits eren tant per a seure durant el dia com per a dormir-hi a la nit. Entre ells hi ha el "llit de Louhan" (fig. 7) que constava d'una barana baixa a tres dels costats del llit que podia ser feta amb reixetes o panells, decorats amb pintures o lacats. Els llits amb baldaquí (fig. 8) eren el centre de la vida femenina de les famílies riques i estaven decorats amb tapissos de seda, que amb el temps es varen anar sofisticant i varen acabar sent una cambra dins d'una altra cambra de grans dimensions i capacitat de fins a vuit persones, amb els costats sòlids o de roba i avantcambra.

A l'estudi dels homes dominava un tipus de llit més reduït que el "llit de Luohan" i més gran que una cadira de braços. Es coneixien amb el nom de "trons" en els palaus de l'aristocràcia, ja que seguien la manera de fer dels tallers imperials, tot i que els seus propietaris no tenien el poder de qui realment els utilitzava. Generalment eren molt decorats amb tècniques de laca i rebien també el nom de "llit de dia".

Taules

Quan l'ús de la cadira alta es va estendre a la Xina, va aparèixer la necessitat d'una plataforma elevada on poder menjar, escriure, llegir i desenvolupar altres activitats. El creixement de les taules fou un canvi gradual i es té constància que a la dinastia Song la seva alçada ja va arribar als 80 cms. Al mobiliari clàssic xinès les taules eren majoritàriament rectangulars o quadrades, i podien tenir les potes endarrerides amb el tauler sobresortint o a les cantonades, característica important perquè en la seva fabricació s'utilitzaven juntes diferents.

Les taules rectangulars (fig. 9), tant amb les potes endarrerides o a les cantonades, tenien múltiples usos segons la necessitat i el context; s'utilitzaven com a escriptoris o en dinars informals on no hi havia convidats, però també feien de to-

cadors tant per als homes com per a les dones. Es podien trobar al mig de les estances o arrambades contra els murs per tal de col·locar-hi elements decoratius o crematoris d'encens. També eren presents als dormitoris, al costat dels llits amb baldaquí, utilitzant-les per a tasques molt diverses.

Entre les taules rectangulars, eren particulars les "taules de vi", de mides relativament reduïdes, que s'utilitzaven en recepcions i algunes disposaven d'una vora alçada per no vessar el líquid.

Una de les taules quadrades (fig. 10) més freqüent a la dinastia Ming va ser la coneguda com la "Taula dels Vuit Immortals", nom que prové de vuit erudits de la dinastia Tang a qui agradava beure, i com el seu nom indica tenia una capacitat de vuit persones, dues per banda, per a sopar. Hi ha una mida mitjana, que corresponia a la "Taula dels Sis Immortals", i una petita, "Taula dels Quatre Immortals".

Les taules que servien de suport als cremadors d'encens eren rodones i es disposaven en llocs allunyats dels murs o de qualsevol altre moble, tant a l'interior com a l'exterior, per ser vistes des de diferents punts.

Mobles d'emmagatzematge

Les prestatgeries i els armaris eren estructures de quatre potes i lleixes horitzontals. Les prestatgeries, normalment sense decoració ni calaixos, eren obertes i en algunes ocasions es tancaven amb un panell a la part posterior.

Els armaris es trobaven en totes les habitacions de la casa i de vegades anaven en parelles. Podien ser de fusta natural, llisa o tallada, o decorats amb laques, pintures o incrustacions. Les portes dels armaris eren d'un sol panell o de diversos i, en aquest cas, rebien el nom depenent del nombre de panells que les conformaven, per exemple "armari de tres panells". Els tancaments es feien generalment amb plaques metàl·liques al centre de l'armari on hi havia el fermall. També eren metàl·liques les frontisses i tant els uns com les altres podien ser decorats amb gravats. Hi havia armaris de mides reduïdes, de menys d'un metre, que es posaven a sobre del

kang; se'ls coneix com "armaris *kang*".

L'armari d'angles arrodonits (fig. 11) seguia la forma arquitectònica, en el qual la part superior sobresortia a tres dels quatre costats, laterals i frontal, i les potes s'inclinaven cap a l'interior. Se'ls anomena "armaris de potes giratòries" perquè les potes s'inserien en forats circulars tant a la part horitzontal inferior com a la superior i, al ser inclinades, les portes es tancaven soles. L'armari d'angles vius (fig. 12) era quadrat i tenia les potes rectes. Alguns tenien un cos superior, més baix i també tancat, i rebien el nom de "guarda-roba compost de quatre parts" perquè en parella i col·locats de costat es composaven de quatre parts.

Els armari-aparadors combinaven armari i prestatgeria i generalment l'armari tancat es situava a la part inferior i la prestatgeria oberta a la part superior. En algunes ocasions tenien dues prestatgeries i es coneixen com "l'armari-aparador de Wanli" perquè era un model aparegut durant l'època d'aquest emperador.

Altres mobles

Entre el mobiliari xinès hi havia una gran varietat d'altres models entre els quals paravents, pantalles de taula, paravents plegables, fets de panells diferents i decorats amb laca o dibuix; calaixeres on es desava de tot als dormitoris, principalment vestits; arques petites, per a petits objectes o viatges; caixes de picnic; safates d'escriptori per a estris d'oficina; miralls; penjaroques, que es trobaven als dormitoris; i rentamans amb peus, alguns dotats amb tovalloles. Tots ells eren realitzats amb la idea de preservar la tradició que havia acompanyat el moble clàssic xinès i que ara l'identifica com a objecte específic.

Imatges mobles extretes de WANG, X. Mobilier chinois

BIBLIOGRAFIA

- CLUNAS, C. *Chinese furniture*. Londres, Victoria and Albert Museum, 1988.
- DESROCHES, J.P.; WU BRUCE, G. *Ming, l'âge d'or du mobilier chinois*. Paris, Musée national des Arts asiatiques-Guimet, 2003.
- DUPONT, M. *Les meubles de la Chine, 54 planches (deuxième série)*. Paris, Librairie des Arts Decoratifs A. Calavias éditeur
- FENG, R.; FEUERLE, D.; GUO, F. *Refinamiento y sensibilidad. Mobiliario erudito dentro y fuera de la Ciudad Prohibida*. Santander, Fundación Marcelino Botín, 2007.
- SACS, J. *El moble de la Xina*. Barcelona, Llibreria Catalonia, 1925.

- WANG, X. *Mobilier chinois*. Paris, Éditions du Regard, 1986.
- XIAOMING, Z. *Chinese furniture*. Exploring China's furniture culture. Beijing, China Intercontinental Press, 2010.
- VVAA. *El arte del mueble en la China Imperial*. Barcelona, Fundación Francisco Godia, 2006.
- VVAA. *Wood from the scholar's table. Chinese hardwood carvings and scholar's articles*. Hong Kong, Gulliver books, Altfield gallery, 1984.
- Chinese Ming and Qing furniture gallery. Shanghai, Shanghai Museum.

FIG. 12

@ en castellano en www.estudidelmoble.com

Conservació i restauració d'un escriptori barroc del Museu d'Arts Decoratives de Barcelona

Text: Natàlia Guillemet Casas, llicenciada en Història de l'art i restauradora del moble. **Imatges:** Natàlia Guillemet i Museu de les Arts Decoratives de Barcelona-La Fotogràfica

Escriptori (segle XVII) Museu de les Arts Decoratives de Barcelona, MADB 9.903. Foto: La Fotogràfica

- Escriptori
- Espanya, segona meitat segle XVII
- Noguera, palissandre, fusta ebnitzada, carei, os i boix a la decoració, llautó a les aplicacions i al filet, ferro als panys. Pi i arbre de ribera a l'estructura.
- 80 x 134 x 51 cm
- MADB 9903
- Data de restauració: novembre 2012 – gener 2013

Estat previ de conservació:

L'escriptori presentava problemes estructurals significatius. Per una banda, un desajustament considerable en les xarneres de la portella central feia impossible el tancament correcte i causava fregament sobre la part central del sòcol motllurat inferior.

Les característiques intrínseques del gruix de la portella impliquen un pes molt important per a les xarneres, que l'han de subjectar en suspensió completa fins a 180 graus d'obertura sense cap altre ancoratge.

Per l'altra, les unions de tota la barana superior del coronament estaven desencolades i aixecades, fet que havia provocat la caiguda i pèrdua de nombrosos balustres i embellidors. Ambdós desequilibris anaven estretament lligats al desajustament de la portella amb el seu pes vençut. (fig1). El moble era inestable en la seva base, ja que les potes sobre les quals ha de reposar només se'n conservaven tres de les sis necessàries per a seva estabilitat, i de les quals dues estaven completament desfetes per l'acció dels xilòfags i trencades amb un cargol inserit que perforava l'interior. A més, presentava nombroses pèrdues en la fusta principal aplacada de palissandre, que havien estat substituïdes en tots els

Detall de l'escriptori (segle XVII) Museu de les Arts Decoratives de Barcelona, MADB 9.903. Foto: La Fotogràfica

